

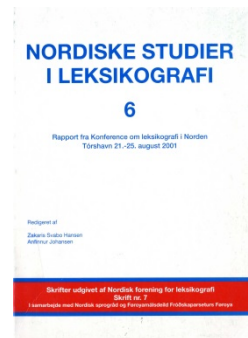
NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel: JYSK ORDBOG PÅ INTERNETTET

Forfatter: Torben Arboe

Kilde: Nordiske Studier i Leksikografi 6, 2003, s. 31-42
Rapport fra Konference om leksikografi i Norden, Tórshavn 21.-25. august 2001

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive>

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

JYSK ORDBOG PÅ INTERNETTET

The Dictionary of the Jutland Dialects has recently been transferred to the Internet as far as the editing has been completed, i.e. A-Gn until now. The paper first describes the facilities of the dictionary's homepage (fig. 1): the background material and the structure of the entries can be studied via the links of the left column, and after having downloaded the dictionary's special font through a link from the center column the user may start searching for entries of interest. With the entry of brænde (i.e. burn) as a starting point (fig. 2) the links from the editorial text to maps of pronunciation etc. and to the register of sources are demonstrated (section 2), supported by the entry of brække (i.e. break) as to maps of word and meaning distribution (fig. 3). Some problems of the necessary text-internal references and the making of thousands of links to represent them are discussed (section 3). Lists of users' searches for entries are used for further discussion of links needed (section 4). In summarizing, an overview of the types of links is given (fig. 4, section 5). Aspects regarding the users by the transition from an 'ordinary' to an Internet dictionary are briefly considered (section 6).

Indledning

Jysk Ordbog blev overført til internettet i efteråret 2000: ca. 3.800 spalter tekst og 1800 kort. Siden da har man kunnet foretage opslag i den redigerede del af ordbogen på web-adressen: www.jyskordbog.dk. Redaktionen af bogstav A-F blev dengang overført til internettet samlet; siden er afsnit G-Gn blevet tilføjet: ca. 360 sider og ca. 190 kort. Det samlede antal artikler i netudgaven er nu ca. 13.500. De generelle redaktionsprincipper mv. blev omtalt på 1. NFL-konference, jf. Sørensen (1992).

Vi begyndte at bruge EDB i redaktionen i 1987, og sidst i 1990-erne så det mere og mere ud til, at det bedste ville være at publicere ordbogen på internettet frem for at udgive den som en papirordbog. At omsætte ordbogsmanuskriptet til en struktur, der var anvendelig på internettet, gav (naturligvis) mange problemer. For det første skulle lydskrift og andre specialtegn nytagnes og defineres i tegntabeller: ASCII-værdier til særlig ISO-placering til brug for HTML-kodning. For det andet skulle der genereres 10.000-vis af links fra tekst til registre: a) kildefortegnelse, b) dialektområder, c) enkeltkilder: punktoptegnelser, d) atlaskort, desuden til e) kort vedr. den enkelte artikel: udtalekort hhv. udbredelseskort. Vi er foreløbig nået frem til følgende, men arbejder fortsat på forbedringer.

Som fig. 1 viser, er hjemmesiden opdelt i 3 spalter. I midterspalten får man adgang til opslag i ordbogen, når man først har hentet og downloaded ordbogens særlige skrift: en Times-baseret font, der indeholder ordbogens lydskrift (en grov Dania-lydskrift) og andre specialtegn. Ud fra links i venstre spalte kan man få nærmere oplysninger om det ordforråd, der dækkes af Jysk Ordbog, om ordbogsartiklernes struktur mv. og om ordbogens historie. I højre spalte får man dels yderligere oplysninger om ordbogen og internetversionen, dels et link til hjemmesiden for Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning, Aarhus Universitet, der er den organisatoriske ramme omkring Jysk Ordbog. Der er tæt forbindelse mellem

institut og ordbog, idet instituttets samlinger først og fremmest består af seddelkartotek mv. til brug for ordbogen.

I det følgende omtales først de emner, der står som links i venstre spalte. Fra "Artiklernes opbygning" her ledes man videre til opslag i flere, fortrinsvis mindre artikler. Derefter omtales brugen af links i en næsten maksimalt udbygget artikel, som den viser sig ved opslag via midterspalten: verbet *brænde*, suppleret med udsnit af artiklen for verbet *brække* (jf. fig. 2-3). Til sidst gives en oversigt over typer af links i ordbogen (fig. 4).

1. Links i hjemmesidens venstre spalte (se fig. 1)

Hvad dækker Jysk Ordbog?

Under 'Område' vises et kort med Jylland og de omliggende mindre øer, hvor der tales jysk, indtegnet. Der er links videre til kort med forklaringer, f.eks. vedrørende et grundlæggende kriterium som den jyske apokope. – Under 'Periode' nævnes, at ordbogen dækker tiden fra ca. 1700 til 2000, men med hovedvægten på årene 1850-1920, dvs. indtil dialektudtyndingen tager fart på grund af landbrugets mekanisering samt industrialiseringen og urbaniseringen. Centrale oplysninger om ordbogens ældre og yngre kilder kan fås via links som 'dialektoptegnelser' og 'enkeltdialekter'. – Via links under 'Ordforråd' oplyses bl.a., at ordbogen dækker dels det specifikt dialektale ordforråd hos landbefolkningen inklusive fiskere, dels den del af det fælledanske ordforråd, der anvendtes af de dialekttalende. Der medtages normalt ikke bysprog og regionalsprog; af sammensætninger medtages kun et udvalg, og ad hoc-dannelser samt enkeltafhjemlede ord medtages normalt ikke.

Ordbogens samlinger

Herunder omtales dels ordbogskartoteket, der p.t. har ca. 3.060.000 ordsedler, dels kartoteket vedr. spørgelister, hvor besvarelsene udskrives i takt med redigeringen af Jysk Ordbog, ligeledes ca. 3 mill. oplysninger. Endvidere den store samling af båndoptagelser af dialekt, som vi desværre kun har haft ressourcer til at udnytte i begrænset omfang i redaktionen. Under 'Ordbogskartoteket' nævnes, at de vigtigste typer kilder udgør: dialektlitteratur ca. 10% af ordbogssedlerne, kulturhistoriske kilder (lokalhistorie, topografi, folkekultur): ca. 25%, dialektoptegnelser og dialektbeskrivelser ca. 65%. Via flere links på siden oplyses mere detaljeret om disse kildetyper mv.

Artiklernes opbygning

Her føres man til et oversigtsskema med en mindre, afsnitsopdelte artikel som illustration: substantivet 'ank'. En ordbogsartikel opdeles i Jysk Ordbog i tre grundelementer: hoved, (fed) kantet parentes, krop.

Artiklernes hoved, udtaledel. Foruden lemma og ordklasseangivelse anføres udtale- og bøjningsoplysninger fra Jyllands forskellige egne i Jysk Ordbogs tilpassede Dania-lydskrift. Også sideformer (sublemmaer) kan forekomme. Med asterisk tager vi forbehold for den anførte lydform, fx fordi lydtegnenes værdi i den pågældende kilde er usikker. Mere detaljerede oplysninger gives under de enkelte links: opslagsform etc.

Kantet parentes. Kaldtes tidligere "etymologisk parentes", men da der i denne parentes også anføres oplysninger om især ordets udbredelse og om ældre kilder, synonymer mv., kaldes den oftest blot '(fed) kantet parentes' nu. Vedrørende ordhistorie kan vi her for

substantivet ‘ank’ f.eks. anføre et belæg, der er ældre end ODS’ belæg. Ordets udbredelse angives f.eks. som ‘spredt i ...’. Hvis ordet er almindeligt kendt, oplyses der ikke eksplicit om udbredelsen. Hvis ordet har flere betydninger, står oplysninger om udbredelse mv. ikke her, men placeres i kantet parentes under hver enkelt betydning.

Artiklernes krop, betydningsdel. Består af dels definition, dels citatmateriale til belysning af ordets brug. Ved opdeling i flere betydninger kræver hver betydning som nævnt oftest kantet parentes til angivelse af udbredelse mv. Inden for den enkelte betydning kan videreopdeles med “planker” til fremhævning af fx. betydningsnuancer som i artiklen ‘ank, subst.’. I nogle artikler placerer vi speciel anvendelse af ordet som selvstændige betydningsafsnit, ved verber først og fremmest tryktabsforbindelser.

Artiklen ‘ank’ har for øvrigt en særlig status for mig: det var den første, jeg redigerede til Jysk Ordbog.

Hjælpemidler som lydskrift, områdeopdeling, kildeangivelser mv. vil blive omtalt i gennemgangen af artiklerne nedenfor.

2. Demonstration af artikelopbygning og brug af ordbogsinterne links

Som nævnt har det givet problemer at gøre ordbogens lydskrift tilgængelig på internettet. Af praktiske grunde ligger både lydskrift og ordinær skrift nu i én fælles font, der skal downloades fra nettet for at få ordbogsteksten vist i den rigtige form.

Efter dette vises via midterspaltens link *Slå op i ordbogen her* en side, der er delt i to spalter. I venstre spalte kan man indtaste ord i et søgefelt og få den tilsvarende artikel (for så vidt en sådan eksisterer) forevist. I højre spalte vises forskellige hjælpemidler til læsningen af artiklen: lydskrift, kort mv. Siden åbner med lydskriftinventaret fremvist i højre spalte, idet linket “Lydtegn” øverst i denne spalte er forudvalgt. Af de øvrige links her vedrører “Forkortelser” de redaktionelle forkortelser, “Kilder” giver adgang til ordbogens kildefortegnelse, og “Dialektkort” fører videre til ordbogens såkaldte atlas-kort vedrørende områdeopdeling, udbredelse af centrale dialekttræk mv. (se f.eks. K 0.3 Primære dialektområder).

2.1 Lydhoved, helsideskort

Brugen af ordbogen på nettet kan vises ud fra verbet *brænde*, se fig. 2. Skriver man *brænde* i søgefeltet, føres man til et substantiv med homografnummer 1 og ser øverst i spalten, at der er links til yderligere 2 artikler vedrørende substantiver med denne opslagsform, før verbet viser sig med homografnummer 4. I skærmtæksten står alle links med brun farve, hvilket desværre ikke kan gengives her. Men man kan altså klikke på ⁴*brænde* og straks få verbet frem på skærmen. Man kan også bruge pil-tasten i spaltens øverste højre hjørne og via substantiverne ²*brænde* og ³*brænde* klikke sig frem til verbet ⁴*brænde*.

Det ses, at udtaledelen, lydhovedet, her er relativt kort formuleret, men at der er links til flere udtalekort. For hver bøjningsform har vi til dette ord flere hundrede udtaleoplysninger, bl.a. besvarelser af spørgelister; de kan mest overskueligt sammenfattes via et kort. Via linket ->kort 1 (‘pil’ kort, uden space) vises helsideskortet over udtalen af infinitiv, der i øvrigt har den i afsnit 1 nævnte jyske apokope. Kortet viser bl.a. fordelingen af udlydende nasalering (Vendsyssel mv.) og palatalisering. Disse forhold er behandlet generelt på atlaskort 4.4, som man kan få frem på skærmen ved at klikke K 4.4 i lydhovedet.

På infinitivkortet ses, at der efter lydformer kan anbringes notetal, f.eks. ved *e*-formen og *i*-formen i vestjysk (note 1 og 3). De tilsvarende noter bringes i lydhovedet efter "planke": *e*-former findes også i *i*-området, men mere spredt, og vice versa.

Der er tilsvarende links fra lydhovedet til helsideskort over præteritum og participium. Klikker man kort 2, ser man stærke præteritumsformer som *brand'* (med stød) i Nordjylland ved siden af svage former som *brænd.* (med længde). Kort 3 viser tilsvarende stærke participiumsformer: *brojen, bronnen*, igen ved siden af svage former. Ud over lydformerne for de enkelte tempora viser helsideskortene 1-3 dermed, at man i Jyllands nordlige del har haft stærk bøjning som i vestnordisk (jf. *brenna – brann – brunninn*), men at dette i ordbogens tidsrum er i opløsning og ved at blive afløst af den svage bøjning som i rigsmål.

Brugen af udtalekort med tilhørende noter gør det nemmere for læseren hurtigt at skaffe sig overblik over de ofte komplicerede lydige forhold. Hvis man ikke er interesseret i detaljer eller nuancer, kan man undlade at studere noterne nærmere.

Men her kan noterne bruges til at illustrere links til områder og kilder. Ved note 2 i fig. 2 (Djursland mv.) nævnes afvigende udtaleformer i Ommers-Ø, dvs. det østlige Ommer-syssel. Klikker man Ommers, vises områdets placering på et kort. Her er vi gået ned i lidt mindre områder end de 9 hovedområder, vi så på K 0.3 tidligere. Hvis man øverst i højre spalte klikker på Dialektkort og derpå K 0.4 Sekundære dialektområder, vises en opdeling i ca. 20 områder; det er denne, der oftest refereres til i den redaktionelle tekst.

I note 2 udgør derimod °Voldby en anden type henvisning, nemlig en af de såkaldte punktoptegnelser, dvs. en af ordbogens meget vigtige kilder, med en omfattende og grundig registrering af lydforhold og ordforråd i et bestemt sogns dialekt. Klikker man °Voldby, vises sognets placering på et miniaturekort, og hvis man bruger linket under dette kort, åbnes Kildefortegnelsen i højre spalte, med punktoptegnelsen Voldby og forklaring nævnt først. Via rubrikken "Dialektkort" øverst i spalten og efterfølgende klik på K 0.6 kan man få en oversigt over samtlige 57 punktoptegnelser placering.

En punktoptegnelse vedrører som nævnt et bestemt sogns dialekt; ellers går vi normalt ikke ned på sogneniveau, men holder os til den næstmindste topografiske enhed, herredet. Det er der også eksempler på i noterne, f.eks. i note 5: ØHanH. Klikker man under "Dialektkort" i højre spalte på K 0.7 Herreder mv., vises de 106 jyske herreder på et kort med tilhørende navneliste i stort set samme rækkefølge, som anvendes i "Topografisk ordning af Danmarks egne". – Også link fra kildeforkortelser, f.eks. i nævnte note 5: Lyngby.Opt., åbner kildefortegnelsen i højre spalte, med den pågældende kildeforkortelse som den første.

Hvis man i søgefeltet skriver: *brække*, får man et mere almindeligt lyd hoved for verber frem på skærmen. I stedet for link-henvisninger til 3 specialkort gives lydformerne på stedet, men med links til atlaskort. F.eks. følger udtalen af infinitivformerne af *brække* områderne for det særlige vestjyske stød på K 1.4, og man kan få forevist udtalen af de svage endelser i præteritum og participium ved at følge linket til K 6.1.

Hermed er demonstreret, hvordan samspillet fungerer mellem redaktionel tekst, udtalekort, topografiske kort, atlaskort mv. via de mange links, der er indarbejdet i internetudgaven. Det er naturligvis de færreste artikler, der har tilknyttet 3 helsideskort til illustration af udtaleformerne, men ovenstående giver et godt indtryk af, hvor meget link-delen af internetudgaven skal kunne præstere.

2.2 Betydningsafsnit, udbredelseskort (spaltekort)

Da mange betydningsafsnit fylder mere, end der kan vises på skærmen på én gang, er der indlagt links, så man kan springe fra starten på ét betydningsafsnit til det næste i stedet for at scrolle frem til det. Det gøres via linkene 'Næste betydning' og 'Forrige Betydning', placeret ved hvert betydningsnummer; i artikler som ⁴*brænde* med mange betydninger er dette en nyttig facilitet. Mellem underbetydninger (markeret f.eks. 8.7, 8.8) er links derimod ikke skønnet nødvendige.

I betydningsdelen fungerer links fra områdeangivelser til kort og fra punktoptegninger til kildefortegnelse mv. naturligvis som beskrevet for lyd hovedets vedkommende. Hvis der forekommer områdenavne i værkforkortelser, f.eks. AarbMors., er der link fra værkets navn i kildefortegnelsen til et kort, der viser det pågældende område.

Under *brække* betydning 2 kan man (jf. fig. 3) se et mindre udbredelseskort af den type, der kaldes spaltekort (idet de i en trykt udgave af ordbogen var tænkt indplaceret i ordbogsspalterne, jf. Sørensen (1992) p. 331). Når et ord eller en betydning er så velafhjemlet i et område, at det i den kantede parentes ikke er nødvendigt at tage forbehold (f.eks. 'sporadisk afhjemlet') for dette område, skal der ifølge redaktionsprincipperne udarbejdes et udbredelseskort. Det gælder her områderne Nordjy, MVJy m.fl.; de indtegnes på et spaltekort, hvor også områder med 'spredt afhjemling' af den pågældende betydning anføres. Sporadisk afhjemling markeres ikke på kortet, men nævnes i den kantede parentes. At der findes et spaltekort, angives i den kantede parentes med 'se kort'; dette fungerer som et link, der åbner kortet. Til betydning 2 af *brække* findes imidlertid et spaltekort mere. Efter planken følger nemlig tryktabsforbindelsen *brække op*, der er velafhjemlet i en del af området på første spaltekort og derfor kræver selvstændigt kort, ligeledes angivet via et link 'se kort' i kantet parentes. Spaltekortene giver dermed hurtigt overblik over udbredelsesområde for betydninger mv.

3 Henvisninger

Her må skelnes mellem dels henvisninger, der foretages fra en artikel til (opslagsformen for) en anden artikel (f.eks. et synonym), dels henvisninger fra udtaleformer af et ord til opslagsformen for det pågældende ord.

3.1 Mellem artikler / opslagsformer

Til disse henvisninger benyttes enten 'pil' (→) eller 'jf.', og hertil er endnu ikke udarbejdet links. Et eksempel på 'pil' ses på fig. 3 vedr. artiklen *brække*, betydning 2, næstsidste linie før planke: de →fenner (etc.). Her er ordet *fenne* ikke oversat, men må søges i ordbogen. Skriver man *fenne* i søgefeltet, åbnes artiklen, og der vises en betydningsangivelse med et udbredelseskort. Ofte vil et sådant ord ikke være redigeret endnu; men redaktøren ved, at der vil komme en artikel på ordet, eller bestemmer, at der skal komme en sådan artikel. F.eks. nævnes under *brække* betydning 4: "bryde maltmasse, →støb i stykker". Her antydes det, at 'støb' formentlig er det samme som maltmasse, men de mere præcise informationer må søges i artiklen 'støb', når denne foreligger redigeret.

Også et eksempel på henvisning med 'jf.' kan findes i artiklen *brække*. I den kantede parentes henvises til synonymer, bl.a. med 'jf. ²*bryde*'. Dette må ligeledes foreløbig åbnes via søgefeltet. Skriver man her *bryde*, kan man (via ¹*bryde*) få artiklen frem på skærmen og f.eks. sammenligne, hvordan betydningsstrukturen er opbygget i de to artikler *brække* og ²*bryde*, der har adskillige næsten identiske betydninger.

Der kan for så vidt gerne udarbejdes links til både 'pil-' og 'jf.-henvisninger' nu; det er et ressourcespørgsmål (tid, økonomi). De skal, når de engang foreligger, kunne aktiveres, efterhånden som de senere artikler indgår; i teksten skal dette markeres ved, at ordet efter 'pil' henholdsvis 'jf.' kommer til at stå med brun skrift i stedet for sort skrift som nu.

I brugen af henvisninger med 'pil' har vi i øvrigt foretaget en principiel ændring ved overgangen til publikation på internettet, nemlig mht. 'pil'-henvisninger fra én definition til en anden. Skriver man f.eks. *dagmilde* i søgefeltet, fremkommer en artikel uden en egentlig definition, men en henvisning til ordet *dagmildning*. På skærmen ses, at heller ikke dette ord danner link (det står ikke med brun skrift). Man kan her klikke sig frem med højrepilen øverst eller nederst i artiklen, først til en anden lignende form, *dagmilding*, derefter til den ønskede opslagsform *dagmildning*, hvor definitionen gives: mildning i vejret midt på dagen, især sidst på vinteren. Denne type pil-henvisning brugte vi tidligere af pladsbesparende grunde, da vi regnede med udgivelse af Jysk Ordbog i bogform. Men dette hensyn er ikke afgørende længere; nu spiller kravet om hurtigt overblik større rolle. Pil-henvisninger mellem definitioner bruges nu næsten udelukkende ved opslagsformer tæt efter hinanden, hvor man kan klare sig med enkelte højre- eller venstreklik og ikke behøver at indtaste henvisningsordet i søgefeltet.

Et ord kan dog være så veletableret som den almindelige betegnelse (eller definitionen) kan være så specifik, at vi fra andre ord henviser med pil dertil, selv om det af brugeren kræver indtastning i søgefeltet. Et eksempel på dette ses, hvis man indtaster *bandebog* i søgefeltet. I den artikel, der viser sig på skærmen, består definitionen kun af henvisning til ordet 'cyprianus', der er den almindelige betegnelse for denne type bøger. Man skriver da *cyprianus* i søgefeltet og får flg. definition frem: "navn på bog med magisk indhold, trylleformularer, husråd etc.", en definition, der altså også gælder 'bandebog'. Redaktøren har med henvisningen til 'cyprianus' villet give et indtryk af hele forestillingskredsen omkring disse 'magiske' bøger.

Som nævnt er det hensigten, at disse pil- og jf.-henvisninger senere skal bringes til at fungere som links, så man kan føres direkte til de artikler, der henvises til, uden at skulle indtaste opslagsordet i søgefeltet. Der er p.t. oprettet ca. 6.200 af denne type henvisninger, alle manuelt indtastet i en særlig database i takt med redigeringen af ordbogen.

3.2 Henvisninger fra lydformer og sideformer til opslagsord

Vor ambition er her, at der fra de vigtigste lydformer skal være henvisninger til den opslagsform, formerne findes under i Jysk Ordbog. Dette gælder også bøjningsformer. F.eks. skal der fra formen *brak* være en henvisning til præteritum af *brække*, for at læseren så direkte som muligt føres dertil. Skriver man *brak* i søgefeltet, åbnes artiklen ¹*brak* subst., men desuden nævnes en række andre opslagsord, hvor man også finder udtaleformen *brak*, f.eks. substantivet *barak* og verberne *brække* og *brage*. Ved at klikke på *brække* kan man få det ønskede verbum frem på skærmen.

Andre eksempler. 1) Man har hørt entertaineren Niels Hausgaard i en sang bruge et ord, der lyder som 'dåjser'; hvad betyder det? Skrives her *dåjs* i søgefeltet, åbnes en side med henvisning til bl.a. verbet *danse*. Klikker man *danse*, kommer formen *dåjs* frem, ganske rigtigt fra Vendsyssel lige som Hausgaard. 2) I en tekst møder man et ord 'frankel'; er det mon jysk? Man taster *frankel* i søgefeltet, og der åbnes på artiklen *fremgulv*, som bl.a. har sideformen *frankel*; betydningen er 'forstue', 'entrée'.

Også disse typer henvisninger udarbejdes manuelt i takt med redigeringen. Med hensyn til sideformerne kan det især ved sammensætninger være nødvendigt at oprette adskillige henvisningsrecords. Søger man f.eks. på *altersklæder* eller *altertøj*, får man ikke nogen artikel frem på skærmen; men søgning på *alterklæder* (uden *-s*) giver resultat: både *altersklæder* og *altertøj* nævnes i denne artikel, og fra begge former skal der oprettes henvisningsrecords til *alterklæder* med henblik på senere omformning til links.

I modsætning til pil-henvisninger mv. kan henvisninger fra lydformer og sideformer ikke "ses" i teksten; men de er registreret i en papirudgave af den redaktionelle tekst på instituttet. Der er p.t. ca. 11.500 henvisninger af disse typer. Vi har gjort forsøg med et generelt program til generering af disse henvisninger; men det gav for mange misvisende forslag til søgeord. Det vil blive forsøgt forbedret; men foreløbig er kun de manuelt indtastede former implementeret.

4. Brugerens søgninger; behov for yderligere henvisninger

Siden Jysk Ordbog blev tilgængelig på internettet for ca. et år siden, er der registreret ca. 19.000 søgninger i søgefeltet på hjemmesiden. Der kan udskrives oversigter over de indtastede søgeord; derudfra kan vi overveje, om vi bør oprette yderligere henvisninger. F.eks. er der søgt på formen *asibeas* med negativt resultat. Men lignende former findes faktisk i ordbogen: skriver man i stedet *assibes* i søgefeltet, kommer et adjektiv med betydningen 'ivrig, forhippet' frem på skærmen. I artiklen nævnes også sideformerne *assibese* og *assibet*, hvor den første minder meget om brugerens forslag. Her kunne henvisningsformer med dobbeltskrivning af konsonanten (her 's') og fjernelse af dobbetvokal ('ee' ændres til 'e') være nyttige. Disse typer indgår i overvejelserne vedr. et generelt henvisningsprogram.

En anden type vedrører ændringer i ortografien. F.eks. er i dag formen *far* den almindelige skrivemåde for *fader*, men findes ikke med denne betydning i Jysk Ordbog. Hvis man i søgefeltet skriver *far*, vises en henvisningsside med forslag til at søge under ordene *færd*, ¹*fad* og ³*før*, der alle har udtaleformen *far* (og flere andre); men der er ikke oprettet henvisning til *fader*, måske fordi denne sammenkædning blev betragtet som selvfølgelig. Tilsvarende gælder formen *bror*, der ikke har henvisning til *broder*; og sammensætninger som f.eks. *bedstefar*. Indtaster man denne form i søgefeltet, får man som svar, at ordet ikke findes i ordbogen, hvilket nok vil undre i hvert fald yngre brugere; man skal i stedet indtaste *bedstefader* for at få den pågældende artikel vist på skærmen. Også henvisninger, der kan afhjælpe denne type opslagsproblemer, er under overvejelse.

De nævnte oversigter over søgninger viser bl.a., at mange søgninger giver negativt resultat, f.eks. naturligvis søgning på ord, der endnu ikke er redigerede (p.t. efter *gn-*, jf. fig. 1), eller søgning på former, brugeren staver på anden måde end de, der dækkes af ordbogens opslags- og henvisningsformer. Man kan også få negativt resultat af en søgning, selv om ordbogen har den søgte form, bl.a. ved visse sammensætninger mv.

Indtaster man f.eks. formen *ajlens* i søgefeltet, får man et svar i retning af: "Intet ord i basen svarer til dette søgeord, men prøv at skrive det rigsdanske ord". Man klikker for en sikkerheds skyld på *Hjælp*-knappen og får råd om, hvordan man bedre kan finde frem til bestemte typer ord i ordbogen. Har man en formodning om, at den søgte form kan være en udtale af *anderledes*, skriver man dette ord i søgefeltet og får artiklen vist på skærmen. Af lydhovedet fremgår, at førsteledet har udtalen *aj-* i Nordjylland, og at andetledet kan være både *-ledes* og *-ledens*, hvis udbredelse vises på to spaltekort. Det søgte andetled *-lens*

må i givet fald høre under *-ledens*; det viser sig også at være tilfældet. Men fra formen *ajlens* føres man altså ikke uden videre til artiklen *anderledes*, hvilket skyldes artiklens systematiske opdeling i udtaleformer for henholdsvis første og sidste led. Det ville blive ret omfattende at skrive henvisningsrecords og oprette links til hovedlydformerne af ordet, da både førsteled og andetled har flere udtaleformer (f.eks. *an-* hhv. *-les*, *-leres*, *-lerens*, *-læjens*), og disse kan vel at mærke ikke kombineres frit, men er geografisk bestemt (af lydudviklinger mv.). Men der bør gives mere hjælp til brugeren ved lydformer og artikler af denne type.

Et lignende problem viser sammensætningen *drejegang*, der betegner en type fiskegarn. Indtaster man *drejegang*, finder søgeprogrammet ikke nogen artikel. Men ved man nu, at *dreje* kan være en udtaleform af verbet *drage*, kan man prøve at indtaste dette som 1. sammensætningsled: skriver man *dragegang* i søgefeltet, får man faktisk en artikel frem, hvor sideformen *drejegang* er nævnt. I den tidligere redaktion var her kun nævnt udtaleformen *dræj* for 1. sammensætningsled, og da denne form var velkendt fra udtaledelen af *drage* verb., var det ikke strengt nødvendigt at oprette en sideform *drejegang* for sammensætningen. Men i internetudgaven bør vi have direkte henvisning fra lydform til artikel også ved denne type sammensætninger.

Vi udbygger løbende henvisningsapparatet, men det er tidkrævende og kan næppe gøres i så vid udstrækning, at enhver udtaleform kan findes i første forsøg.

5. Opsummering

På fig. 4 gives en oversigt over de foran nævnte typer af ordbogsinterne links. De fleste i gruppen "Fra artikels tekst" er nævnt i afsnit 2.1: links til helsides-udtalekort, til atlaskort, til topografiske kort (over dialektområder, herreder og punktoptegners placering) og til kildefortegnelsen; i afsnit 2.2 følger: links til udbredelseskort (spaltekort). De lodrette pile nederst i denne gruppe viser, at der er links fra kildefortegnelsen til de nævnte tre typer topografiske kort, desuden fra punktoptegnerskortet til kildefortegnelsen (idet punktop-tegningerne er nærmere beskrevet dér). – Gruppen "Til andre artikler" gælder den side, man får frem på skærmen, når der til et søgeord er fundet en artikel: dels pil-tasterne i øverste venstre og højre hjørne, dels linien lige efter, hvor homografer mv. nævnes (jf. begyndelsen af afsnit 2.1 vedr. *brænde* subst. og verb.). – Gruppen "Til den aktuelle artikel" omfatter *dels* links fra sideformer og udtaleformer til en given artikel, der (som omtalt i afsnit 3.2 og 4) i vid udstrækning er etableret, men endnu mangler nogle typer, *dels* henvisninger fra andre artikler med 'pil' og 'jf.', der endnu ikke etableret som links (jf. afsnit 3.1).

6. Brugergruppen

Internetudgaven vil formentlig udvide brugergruppen for Jysk Ordbog betragteligt. En trykt udgave af Jysk Ordbog ville blive så omfattende og dyr, at den antagelig især ville finde plads på biblioteker mv. og kun i mindre omfang hos private. Adgang til søgefeltet på hjemmesiden har derimod alle, der har internetadgang og kan downloade Jysk Ordbogs skrift. Hjemmesiden er forsøgt opbygget meget pædagogisk og gennemskueligt, med enkel, uformel sprogbrug, så mulige brugere ikke afskrækkes.

I de enkelte artikler vil de fleste brugere kunne danne sig overblik over de vigtigste udtaleformer og betydninger samt læse i hvert fald den oversatte version af citaterne. Det vanskelige punkt er naturligvis lydskriften og de grammatiske oplysninger; her kræves måske en studentereksamen el. lign. for, at man kan få udbytte af at studere oplysningerne

nærmere. Detaljerne i de lydige oplysninger på særkort og atlaskort i samspil med noterne i artiklens udtaleled skal man nok være sprogligt uddannet og måske helst dialektolog for at få fuldt udbytte af. Dette til trods for, at vi naturligvis ikke kan medtage alle de lydnuanceringer mv., der er registreret i grundmaterialet.

Litteratur

Sørensen, Viggo (1992): Jysk Ordbog – en præsentation. – i: Fjeld, Ruth Varvedt (red.): *Nordiske Studier i Leksikografi*. Oslo. s. 324-338.

Figur 1

Jysk Ordbog

Velkommen til Jysk Ordbog

Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning
Aarhus Universitet
Niels Juels Gade 84
8200 Aarhus N

Tlf.: 8942 1913
Fax: 8942 1912
E-mail: jysk@hum.au.dk

Jysk Ordbog er grundlagt af Peter Skautrup.

Indsamlet og prøveredigeret af Peter Skautrup, K. Ringgaard, Niels Åge Nielsen, Ove Rasmussen og Hans Veirup.

Redigeret af Ove Rasmussen, Viggo Sørensen, Torben Arboe og (nyredaktion af bogstav A) Nina Grøftehaug.

Omsat til skærmudgave af Nina Grøftehaug og Kirsten Lyshej.

Implementeret på Internet af UNI C ved Bengt Moss-Petersen.

Web-siderne er redigeret af Ove Rasmussen og Viggo Sørensen. Alle henvendelser bedes rettet til web@stor.kirsten.lyshej.

Hvad dækker ordbogen?
Område
Periode
Ordforråd

Ordbogens samlinger

Artiklernes opbygning
Ordklasser
Artiklernes hoved
- Opslagsform
- Udtale
- Bøjning
Kantlet parentes
Artiklernes krop
- Betydning
- Citater

Hjælpe midler
Lydskrift
Områder mv.
Forkortelser mv.
Kildeangivelser
Dialektkort

Ordbogens historie

Slå op i ordbogen her (A - Gn)

Resten af ordbogen vil blive lagt ud i takt med redaktionen. Har du spørgsmål til afsræt Go - Å, kan du klikke [her](#), skrive spørgsmålet - og få svar fra os senere.

- Ordbogen anvender en særlig skrift
[Download skriften her](#)
- Mac-brugere bør benytte Netscape 4
[Download Mac-Netscape her](#)

Figur 4

Link-typer i Jysk Ordbog (eks.: ⁴*brænde* hhv. *brække* 2)(jf. opsummeringen i afsnit 5; \longrightarrow betegner link)**Fra artikels tekst**

-kort 1	\longrightarrow	helsides udtalekort til artiklen
K 4.4	\longrightarrow	generelt udtalekort, atlaskort
se kort 1	\longrightarrow	udbredelseskort ("spaltekort") i tekst
°Voldby	\longrightarrow	punktoptegnelses placering
Ommers	\longrightarrow	dialektområdes placering
ØHanH	\longrightarrow	herreds placering
Lyngby.Opt.	\longrightarrow	opslag i kildefortegnelsen

Til andre artiklertast ◀ eller ▶ \longrightarrow foregående artikel hhv. næste artikelSe også: \longrightarrow homografer og andre ord, hvorunder den søgte form optræder**Til den aktuelle artikel / opslagsform**

\longleftarrow	fra sideformer
\longleftarrow	fra udtaleformer (i tilnærmet notation)

(Desiderata:)

\longleftarrow	fra 'jf. ...'
\longleftarrow	fra '-...'

